

Protokollkomiteens innstilling VI

Riksrådsforhandlingene og næringslivet.

AD direktør Lorentz Vogt.

Ingen av næringsorganisasjonenes ansvarlige ledere (presidenter eller formenn) like så lite som noen av deres administrerende (direktører, generalsekretærer) har hatt noe med riksrådsforhandlingene å gjøre. Ingen av dem har møtt til konferanser med stortingets presidentskap...

Det som skjedde er etter professor Sverre Steens nøykterne fremstilling følgende: Næringsorganisasjonene var helt utenfor alle sommerens begivenheter like til 6 september 1940. Men ikke før presidentskapet skulde gå til møte med Delbrügge 6. september mottok de advokatene Bjarne Eriksen og Kaare Schønning, som kom på vegne av Produksjonsrådet for å bli-orientert om stillingen og på grunnlag av en slik orientering i tilfelle fremkomme med forslag om at næringsorganisasjonene skulde rette en henvendelse til de tyske myndigheter om en forsterkning av Administrasjonsrådet...

Etter at Schønning hadde redegjort for saken med Delbrügge dagen før, uttalte han at man nu burde tenke på hvad man skulde svare på Lykke spurte om Produksjonsrådets standpunkt. Personlig holdt han på alternativ I (Riksråd, avsettelse av Kongen osv.) som både praktisk og nasjonalt var å foretrekke, idet han fremla de før nevnte argumenter for at en avsettelse av Kongen faktisk vilde bli uten praktiske følger. — 6 av de tilstedeværende 20 herrer uttalte sig avgjort mot Schønning's standpunkt, de andre uttalte sig for; men flere tok reservasjoner og vignet at de følelsesmessig var imot alternativ I, sely om de måtte velge det som det minst onde.

Klokken 12 samme dag ble det holdt et større møte av politikere. Herfra foreligger et stenografisk referat av advokatene Schønning's og Eriksens uttalelser.

Schønning: «Det blev ikke truffet noen beslutning, men alle herrer uttalte sin opfatning. Det blev vedtatt at Produksjonsrådet ikke skulde komme med noen meddelelse til Presidentskapet for ikke å gi inntrykk av at vi blander oss i avgjørelsen, men såfremt Presidentskapet ønsker å vite hvordan uttalelsene er fallt, er vi bemyndiget til å komme hit og fortelle det. Meningene var noe delte. Av de store forbund var det kun 2, nemlig Industriforbundet og Den norske Bankforening, som qua forbund helt ut gikk inn for alternativ I, som de kaller det, altså riksrådet og avsettelse. Av de øvrige forbund var det intet som i sin helhet gikk med, men ingen var delte. I Rederforbundet kan vi si at det var omtrent halvparten på hver side. I Håndverkerforbundet: Overveiende tilslutning til Industriforbundets standpunkt, akseptert altså Handelsstandens forbund. Delte meninger, en for og en imot. Forsikringsforeningen hadde kun én representant som uttalte sig rent som privatmann og var imot. Skal vi summere det sammen, blir det altså omtrent to tredjedeler av de tilstedeværende representanter som var for aksept, og av dem som uttalte sig på sine forbunds vegne, var det kun to, som begge var for aksept. Meningene er altså delte. Men man tenkte sig at hvis herrerne ønsker å få denne veiledning om hvordan næringslivet stiller sig, vil det være av verdi for Dem å vite at meget store interesser innenfor næringslivet er kommet til det resultat at det ikke er annet valg enn å akseptere alternativ I. Det som især fremtiller sig som betydningsfullt for dem er dette at hvad det enn gjøres i spørsmålet om kongehusets avsettelse — som enhver personlig er imot — regner man med at kongen må avsettes. Kongen er den som gjorde at man i dag for å lette situasjonen måtte gå inn for alternativ I. Det blev sterkt presisert.»

Senere sa formannen (Magnus Nilssen): «Advokat Schønning opplyser at han glemte å si at i Norges Bondelag var det en for og en imot den foreslåtte ordning.»

Det er alltid meget tvilsomt med den slags uttalelser. Selvmotsigende er det å si at visse forbund hadde inn tatt det ene eller det annet standpunkt qua forbund samtidig med at det opplyses at saken ikke hadde vært og ikke kunde vært organisasjonsmessig behandlet. Vil man ha et inntrykk som saken gjorde på forsamlingen kan det være riktig å sitere de to advokater. Men vilde man ha frem det korrekte bilde, hadde det vært bedre å sitere sekretær Egelands referat i dets helhet. Det vilde gitt et riktigere bilde. All erfaring viser at den stille referent, som er avskåret fra å delta i diskusjonen, har lettere for å gi et objektivt referat enn deltagerne i denne med et sterkt personlig standpunkt.

I Protokollkomiteens innstilling er professor Steens fremstilling snauet av. Samtidig er det gitt en kommentar som ikke er holdbar. Det heter her:

Dagen efter hadde det såkalte Produksjonsråd, som er en sammenslutning av de store næringsorganisasjoner, møte. Det presert som blev øvet fra dette hold for å gå til ytterligere innrømmelser og hindre et brudd, fremgår tydelig av protokollen gjengitt i bilag, bind III, siden 220—221 over «Forhandlinger ved møter av norske politikere i Regjeringsbygningen mandag 9. september.»

«Det er karakteristisk at de samme krefter også efter bruddet i forhandlingene i midten av september fortsatte sine bestrebelse. Det kom til uttrykk ved Terbovens opnevneelse av de kommissariske statsråder, hvor de samme krefter blev representert ved bankchef Sandberg (da formann i Bankforeningen), direktør Ravner (Norsk Hydro) og handelsråd Johannesen. Direktør Bache-Wilg, som var medlem av Administrasjonsrådet, var også tilbudt stilling som kommissarisk statsråd.»

I denne protokollkomiteens kommentar finner man sig på den frie diktnings område. Som det fremgår av professor Steens utredning har kompetent hold. Johannessen var dertil positivt overrettet om at dette hold var fylkesmann Christensen. Det er umulig å se denne som en eksponent for storindustri, banker eller monopolkapital. Bankchef Sandberg gikk inn på tross av Kredittkassens styre, og representantskaps formann, som den hele tid trodde det var spørsmål om en regjeringsdannelse. Hvordan man snur og hvordan man vender det, er det umulig å finne noe grunnlag for påstanden i innstillingen.

Den morsomme rullegardin.

«Vår moderne rullegardin er meget praktisk og grei, men den er forferdelig kjedelig. Vinduet blir sort og trist så snart vi trekker den ned, og våre pene lette vollegardiner henger der grå og stygge, fordi den mørke rullegardin skinner igjennom.»

Vi husker venodig vår barn-doms rullegardin med prinser og prinsesser og andre morsomme figurer. Rullegardiner med mønstre er ikke å få kjøpt idag, de vilde vel også bli altfor kostbare, men med litt fingerferdighet og noen farveblyanter kan vi på et øieblikk gjøre vår triste rullegardin til en pyrd for værelset. — Almindelige farveblyanter eller farvekritt kan benyttes, da en rullegardin jo ikke skal vaskes.

Gardinen lager vi av papir, ensfarvet blått eller helst rullegardinstoff, som er å få kjøpt i flere farver. Mønstrer kan man kopiere

etter kjøpet papir det sel... ma st fremfo sådegn Vely male r bund vokse forglø hvad kurt i blader hele l... lile bl Men s vendig kokko så per noen brunt figure tegnes lignen spar

Tu

I sin gener fast t tenes verde ger c Volge styrk De rexor spekt fores utenf utentv skapu nens ferd høites og t embv erhv

DE le tenke var stren arbeid neste ham samt profi flane «A De lve

Den som skjedde er etter profes-
sør Sverre Steens uttale om fremstil-
ling (følgende: Næringsorganisasjo-
nens var helt utenfor alle somme-
rens begivenheter like til 6. septem-
ber 1940. Men like før presidentska-
pet skulde gå til møte med Del-
brügge 6. september møttok de ad-
vokatene Bjarne Eriksen og Kaare
Schønning, som kom på vegne av
Produksjonsrådet for å bli orientert
om stillingen og på grunnlag av en
slik orientering i tilfelle fremkom-
me med forslag om at næringsorga-
nisasjonene skulde rette en henven-
delse til de tyske myndigheter om
en forsterkning av Administrasjons-
rådet. En ny institusjon opptrådte
hermed på arenaen og tilbød sin
medvirkning. Produksjonsrådet be-
stod av representanter for en rekke
store næringsorganisasjoner, Bank-
foreningen, Bondelaget, Forsikrings-
forbundet, Handelsstandsforbundet,
Håndverkerforbundet, Industrifor-
bundet og Rederforbundet. Det be-
skjefte sig under normale forhold
ikke med politikk, men i september
1940 hersket ikke normale forhold.
6. september trådte rådet sammen
under ledelse av skibsreder Bjørn
Hansen for å drøfte om det skul-
de stilles sig til disposisjon ved for-
handlingene om de politiske nydan-
nelse som man ventet vilde finne
sted. I den forbindelse var det an-
tydet behov for et tremannsutvalg
som skulde orientere og søke orien-
tering omkring disse forhandlingene,
et fåtallig arbeidsutvalg som
skulde trekke op linjene for et ini-
tiativ fra Produksjonsrådets side.
Utvalget skulde ikke handle på eget
initiativ, men forelegge eventuelle
mosjoner for rådet. Schønning frem-
satte etter en del debatt, hvor det
fra flere hold blev understreket at
utvalget bare skulde ha orienterings-
oppgaver, følgende forslag: «Produks-
jonsrådet opnevner 3 medlemmer
for å orientere sig i den nuværende
situasjon og derefter fremkomme
med forslag.» Det blev vedtatt, og
som arbeidsutvalg blev opnevnt
Schønning, Bjarne Eriksen og
grosserer Erling Steen. Da sist-
nevnte var bortreist, trådte de to
andre, foreløpig i funksjon alene. De
søkte straks direktør Heyerdahl og
blev av ham orientert om den nye
situasjon ved Terbovens og Dell-
brügges tilbakekomst fra Berlin.

I et nytt møte av Produksjonsrå-
det neste morgen, 7. september, re-
fererte Schønning samtalen med Hey-
erdahl, og bad så om en fullmakt
fra rådet til å gå til Dellbrügge, og
fra næringsorganisasjonene be om
at landet måtte bli ført ut av usvis-
heten, og få en virkelig regjering.
Dette måtte skje ved en utvidelse
av Administrasjonsrådet, kvantita-
tivt og faglig. Uinevnelser av nye
menn måtte skje ved Høiesterrett,
som samtidig skulde utstyre det nye
organ med lovgivende, bevillende
og utøvende myndighet. (Det er vis-
se deler av det norske forslag av
14. juni og Schønning's tidligere nevnte
tanke som her blir tatt op igjen.)
Tanken var på næringslivets vegne
å tilby den medvirkning som nær-
ingsorganisasjonene kunde yde. Men
før man rettet noen henvendelse til
Dellbrügge, skulde man forelegge for-
slaget for Presidentskapet. — Flere
talere stilte sig skeptisk til tanken
om noen henvendelse i det hele tatt
(Hjorn-Hansen, Lorenz Vogt, Paal
Frank), og resultatet blev at utval-
get bare fikk en fullmakt til å hen-
vende sig til Dellbrügge under det
uttrykkelige forsetning at Presi-

dent var å foretrekke, ideo han
fremla de før nevnte argumenter
for at en avsettelse av Kongen
faktisk vilde bli uten praktisk
følge. — 6 av de tilstedeværende
20 herrer uttalte sig avklart mot
Schønning's standpunkt, de andre
uttalte sig for; men flere tok re-
servasjoner og vidnet at de fø-
lelsesmessig var imot alternativ 1,
altså om de måtte velge det som
blev minst onde.

Klokken 12 samme dag det
blev et større møte av politikere,
flera foreligger et stenografisk re-
ferat av advokatene Schønning og
Eriksens uttalelser.

Schønning: «Det blev ikke truffet
noen beslutning, men alle herrer
uttalte sin opfatning. Det blev ved-
tatt at Produksjonsrådet ikke skulde
komme med noen meddelelse til
Presidentskapet for ikke å gi inntrykk
av at vi blander oss i avgjørelsen,
men å fremt Presidentkapet ønsker
å få å få denne veiledning om
hvordan næringslivet stiller sig, vil
det være av verdi for Dem å vite
at meget store interesser innenfor
næringslivet er kommet til det re-
sultat at det ikke er annet valg enn
å akseptere alternativ 1. Det som
især fremstiller sig som betydnings-
fullt for dem er dette at hvad det
enn gjøres i spørsmålet om konge-
husets avsettelse — som enhver per-
sonlig er imot — regner man med
at enten man avsetter Kongen eller
ikke, vil han komme tilbake hit nei-
aktig på samme dag og til samme
tid som han ellers vil komme. Vin-
ner tyskerne, kommer han overho-
det ikke tilbake. Vinner England,
kommer han tilbake hilst av hele
folket, enten vi avsetter ham eller
ikke, og hele verden vil forta at
gjør vi dette, handler vi under
tvang. Dette er det vesentlige grunn-
lag for den ene fraksjon, naturligvis
sammen med frykten for de fryk-
telige konsekvenser som ellers vil
komme.

Det som var grunnlaget for den
annen fraksjon, var at vi avsetter
ikke vår konge, hvordan det enn
går med oss.

Advokat Bjarne Eriksen: «De
fleste som uttalte sig, gjorde uttryk-
kelig opmerksom på at dette hadde
de ikke fått anledning til formelt
å drøfte med sine styre. Derfor var
det flere som uttalte sin personlige
mening innenfor Industriforbundet
— som er for aksept — var det én
som personlig uttalte at han var
uendig. Jeg behøver ikke si at det
var enstemmighet om det rent følel-
sesmessige der var det rent diver-
gens. Men man måtte se realpolitisk
på det, og det blev av flere frem-
holdt at man måtte være forberedt
på å ta alle ubehageligheter av et
tysk styre og annet, men at det var
hensyn til våre barn og eftervek-

hadde det vært bedre å slette sek-
ret Egelands referat i det hele.
Det vilde gitt et riktigere bilde.
All erfarung viser at den stille refe-
rent, som er avskåret fra å delta i
diskusjonen, har lettere for å gi et
objektivt referat enn deltagerne i
denne med et sterkt personlig stand-
punkt.

I Protokollkomiteens innstilling er
professor Steens fremstilling er
snauet av. Samtidig er det blitt en
kommentar som ikke er holdbar.
Det heter her:

Dagen efter hadde det såkalte
Produksjonsråd, som er en sam-
menlutning av de store nær-
ingsorganisasjoners, møte. Det
press som blev øvet fra dette
hold for å gi til ytterligere inn-
rømmelser og hindre et brudd,
fremgår tydelig av protokollen
glengitt i bilag, bind III, siden
220—221 over «Forhandlinger
ved møter av norske politikere i
Regjeringsbygningen mandag 9.
september.»

Og videre:
Presidentskapet blev et virkelig
nettop for disse dominerende
kretser, som tok sikte på å ut-
bygge et positivt og varig sam-
arbeide. De som her stod bak var
nettop de store industriforetag-
der, banker og andre monopol-
kapitalistiske kretser. De forelig-
gende opplysninger gir bare visse
episoder i disse kretsers bestre-
belser på å utbygge det positive
samarbeide gjennom et «riksråd»,
hvor de også skulde være repre-
senteret. En nærmere undersøkelse
av disse forhold vilde vært høst
på sin plass.

Det er karakteristisk at de samme
krefter også efter bruddet i
forhandlingene i midten av sep-
tember fortsatte sine bestreb-
elser. Det kom til uttrykk ved Ter-
bovens opnevning av de kommis-
sariske statsråder, hvor de samme
kretser blev representert ved
bankef Sandberg (da formann i
Bankforeningen), direktør Rav-
ner (Norsk Hydro) og handels-
råd Johannessen. Direktør Bache-
mann og medlem av Admini-
strasjonsrådet, var også tilbudt
stilling som økonomisk stats-
råd.

I denne protokollkomiteens kom-
mentar befinner man sig på den frie
diktningens område. Som det fremgår
av professor Steens utredning har
det overhodet aldri vært spørsmål
om noe press. Efter forklaring av
advokat Kaare Schønning (Bilag Bind
III til Undersøkelseskommissjonen si-
de 145 avsnitt 2) skyldtes hans ini-
tiativ i september 1940 en opford-
ring fra Paal Berg, som henstilte
at næringsorganisasjonene grep inn
for å hindre at Quisling kom til
makten igjen. Det var tale om en
henvendelse både direkte til Quis-
ling og til Dellbrügge. Meddelelsen
virket overraskende, da den tyder
på at Paal Berg også i september-
dagens har vært i aktiv virksomhet,
— denne gang bak kulisserne.

Meddelelsen var nærstående for-
fatter ny, da jeg leste den. Men det
skulde være interessant å få forhold-
ene klarlagt og det av mange grun-
der. Ingen er kjent med at påstan-
der som protokollkomiteens skal bli
støttet. De synes å være et ledd i
en legendedannelse som er begynt
med april dagene og som jeg har re-
degjort for i en tidligere artikkel.

Med hensyn til oppnevningen av de
kommiszariske statsråder af taten
helt klistret ved tre langvartige
dagerforhandlinger. Johannessen og
Ravner gikk begge inn efter sterk
opfordring gjennom Ringnes fra

farvebyanten kan vi på et østblikk
gjøre var friske fullegardin til en
pryd for værelset. — Almindelige
farvebyanten eller farvekritik kan
benyttes, da en fullegardin jo ikke
skal vaskes.

Gardinen lager vi av papir, ens-
farvet blått eller helst fullegar-
dinstoff, som er å få kjøpt i flere
farver. Mønstrer kan man kopiere

kompetent hold. Johannessen var
dertil positivt underrettet om at
dette hold var fylkesmann Christen-
sen. Det er umulig å se denne som
en eksponent for storindustri, ban-
ker eller monopolkapital. Bankef
Sandberg gikk inn på tross av Kre-
ditkassens styre, og representantka-
pets formann, som den hele tid
trodde det var spørsmål om en re-
gjeringdannelse. Hvordan man snur
og hvordan man vender det, er det
umulig å finne noe grunnlag for på-
standen i innstillingen.

De to avsnitt i denne, som her er
beholdt er skrevet av ordførere
av Arbeiderpartiet. Det kunde vært
naturlig om komiteens øvrige med-
lemmer hadde sett litt nærmere på
dem.

Det kan synes å være noe for
norsk næringsliv beskjæmmende i at
det overhodet kan opstå ringesle-
tvil om hvad som er foregått innen
produksjonsrådet, som siensynlig
utenforstående opfattes som nær-
ingslivets øverste organ og handle-
de organisasjon. Det kan da være
grunn til å peke på at produksjons-
rådet aldri har vært noen fast orga-
niseret institusjon. Næringslivet
representertes gjennom de store nær-
ingsorganisasjoner. Det er gjennom
disse at dets opfatning kommer til
uttrykk. Produksjonsrådet er i første
hånd et konferansorgan til indre
orientering for de enkelte for-
bund. Skal det mot sedvane treffes
en beslutning, må det herske en-
stemmighet. I de omtalte møter var
det ingen votering, men vel en men-
ningstilkjennegivelse fra et flertall,
om en ikke alle tilstedeværende. Ut-
talelsene var varierende, og det er
ikke mulig for alles vedkommende
å si hvordan det eventuelt vilde
vært votert. Advokatene Schønning
og Eriksens uttalelser er ikke ident-
iske efter det gjengivne referat.
Sekretær Egelands faller ikke sam-
men med noen av dem. Deltagerne i
de to møter 7. og 9. september var
heller ikke helt de samme. Hadde
produksjonsrådets medlemmer eller
enkelte forbund ønsket å forme en
uttalelse vilde de gjort det. Men det
skjedde ikke. Det hele kan derfor
kun tillegges en meget betinget ver-
di. Det kan heller ikke sees at pre-
sidentskapet har lagt vekt på hvad
som blev det referert. Det har hel-
ler ikke senere påberopt sig produk-
sjonsrådet, men stått ved sitt eget
ansvar som ansvarlige menn. Hva
være det for det?

Som konklusjon av ovenstående
kan anføres, Næringsorganisasjone-
ne var utenfor alle sommerens for-
handlinger. Efter opfordring av
Paal Berg sendte advokat Schøn-
ning sammen med advokat Eriksen
stemningen i september. Dette vi-
ste sig å være deli, — men først og
framt ønsket, fordi man ikke var
orientert. Noen uttalelse blev ikke
vedtatt. Hverken av produksjonsrå-
det eller av de enkelte næringsor-
ganisasjoner. Noen votering har al-
drig funnet sted. — Lorenz Vogt

I sin
gener
fast t
tenes
verde
ger c
følge
styrk
Det
reson
spekt
føres
utenf
utenv
skape
neis
ferd
bøies
— b
erhvi

D
tenke
var
stren
Arbe
neste
ham
samt
profe
finne
«A
De
ikke
y fr
ar
fullk
ikke
har,
liten
let.
hete
sre
har
Kier
puml
som
lagt
Nu e
dom
men
en i
Gab
talar
lame
Bart
regn
som
Ei
tran
dom
i alt
er a
krat
for
til å